

A Kultur

Sett noe? Hørt noe? **Tips oss!** kultur@aftenposten.no

► På nettet **Kledd opp.** Antikkens statuer hører hjemme på museum, det britiske nettstedet Today I learned har gjort det til sitt prosjekt å gjøre de gamle grekerne om til moderne EU-borgere. Les på ap.no/kultur

Auksjon. Hele 25 000 ABBA-effekter skal på auksjon i Stockholm i august. Les på ap.no/kultur

Det var ikke «hele Norge» som deltok i den offentlige sorgen etter terrorangrepene 22. juli. Fire av ti ble hjemme.

Sorgen etter 22. juli var ikke for alle

NY BOK

KJERSTI NIPEN

I boken *Den offentlige sorgen*, som kom denne helgen, presenterer en rekke nye fakta om hvordan den offentlige sorgen artet seg, og hvem som deltok.

– Folket er ganske vanlig for å uttrykke protest eller sympati med en sak eller gruppe. Men rosotogene var en spontan frivillighet som skiller seg ganske sterkt fra andre typer organisert frivillighet, og mobiliserte mange som ikke vanligvis deltar i frivillighet eller er politisk aktive, forteller Pål Ketil Botvar, forsker ved Stiftelsen Kirkeforskning (KIFO).

Mobiliserte nye grupper

Godt over tre millioner nordmenn deltok, på en eller annen måte, i ulike sammenhenger og markeringer etter 22. juli.

– Trolig er dette den største mobiliseringsring etter krigen, sier Botvar.

Han har spesielt studert rosotogene. KIFOs kartlegging viser at de var mange flere enn hittil antatt: I minst 150 kommuner ble det arrangert rose- og/eller fakkeltog, med godt over én million deltagere totalt. Overrepresentert i togene var disse gruppene:

- Unge mellom 16 og 24 år
- Kvinner
- Folk i eller nær byene
- «Lavstasjonsgruppene», folk med lav utdanning og lav inntekt
- Mennesker som arbeider i helse- og sosialsektoren deltok mer
- SV og V-velgere
- Dermed viste det seg at togene engasjerte helt andre grupper enn dem som vanligvis mobiliseres i organiserte former for frivillighet. Menn, middelaldrende, høyt utdannede og folk i distriktene.
- Det kan vise seg å få betydning for senere mobilisering, sier Botvar.

Fakta

Om undersøkelsene

- I november/desember 2011 gjennomførte KIFO (Stiftelsen Kirkeforskning) i samarbeid med TNS Gallup en landsrepresentativ befolkningsundersøkelse med 1011 deltakere om deltagelse i ritualer og markeringer etter 22. juli.
- Høsten 2011 sendte Norsk etnologisk granskning (NEG) i samarbeid med KIFO-Stiftelsen Kirkeforskning-ut en undersøkelse om minnemarkeringer etter terrorhendelsen 22. juli. Undersøkelsen besto av spørsmål om hvor man var, og hva man gjorde etter terrorhendelsen.
- Undersøkelsen ble sendt til faste svarene og spredd gjennom nettsider og sosiale media. I mai 2012 hadde det kommet inn 329 svar på undersøkelsen. Av dem uttrykte 75 en form for forhold mot markeringene. Et flertall på 74 % av svarerne er kvinner. Alle landsdel og aldersgrupper er representert. Sitatene er hentet herfra.

Forskeren mener det sterke engasjementet blant unge blant annet har sammenheng med at terroren ble oppfattet som et angrep på en hel ungdomsgenerasjon. Samtidig fant man klare verdemessige skillelinjer i materialet, som gjenspeiler ideologiske fronter mellom dem som var med og dem som sto utenfor:

- Folk som er positive til innvandring, deltok i større grad i rosotogene enn dem som er negativt innstilt. Blant dem som er helt enig i utsagnet «Vi har nok innvandrere og asylsøkere her i landet», er det bare 12 prosent som oppgir at de deltok i rosotogene, mens 30 prosent blant dem som er uenig i utsagnet deltok.

- De som har et negativt syn på statlig styring, og et tilsvarende positivt syn på markedets rolle, deltok i mindre grad enn andre.
- De som støtter utsagnet «et høyt

Rosotogene ble den sterkeste, kollektive markeringen etter terrorangrepene 22. juli, med over en million deltagere i 150 kommuner. Men noen grupper holdt seg i stor grad unna. FOTO: JON-ARNE BERG-JACOBSEN

Folketogenes sosiale profil

Sosiale bakgrunnsfaktorer	Oppslutning om rosotogene
Kvinner	21 %
Menn	17 %
Lavt utdanningsnivå (grsk)	16 %
Middels utdanningsnivå (vgs)	20 %
Høyt utdannende (4 år+)	16 %
Lav inntekt (<300 000)	22 %
Middels innt. (300 000-600 000)	18 %
Høy inntekt (>600 000)	16 %
Unge 16-24 år	34 %
Unge voksne 25-39 år	20 %
Middelaldrende 40-59 år	20 %
Eldre 60-79 år	14 %
Samlet	19 %

Kilde: KIFO/TNS Gallup 2011 © Aftenposten grafikk

Botvar slår fast at selv om partipolitikken var satt til side, og togene formelt sett var upolitiske, slo politiske grunnholdninger igjennom der folk marsjerte for å ta avstand fra Anders Behring Breiviks handlinger. Personen oppfattet av solidaritet og fellesskap var mest aktive i offentlige sørgemarkeringer.

– Vi det si at de som er innvandringskritiske og ikke stilte i togene, ikke tok avstand fra terroren på samme måte? – Nei, det betyr ikke det. Men mange oppfattet nok at rosotogene, selv om det ikke ble tydelig uttrykt, også var en støtte til det multikulturelle samfunnet som Breivik tok avstand fra. Selv om også disse menneskene helt sikkert følte sympati med ofrene på det en oppfatning av at disse togene ga uttrykk for bestemte politiske betraktninger, oppsummerer

Botvar. Han skriver i boken at flere undersøkelser tyder på at et individuelt ståsted er blitt mer slo politiske grunnholdninger igjennom der folk marsjerte for å ta avstand fra Anders Behring Breiviks handlinger. Personen oppfattet av solidaritet og fellesskap var mest aktive i offentlige sørgemarkeringer.

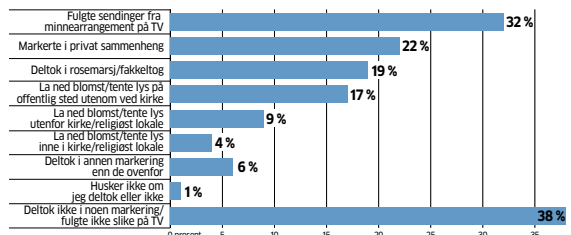
– Man kan spørre seg om rosotogene som fenomen kan betraktes som en stille protest også mot den svekkelsen av fellesskapsverdier som det norske samfunnet har gjennomlevd, betrakter Botvar.

I boken skriver postdoktor Kyrre Kvernøkk om hvordan sosiale medier som Facebook var sentrale både i mobiliseringen, og som alternative, digitale sørgelasser for folk. Botvar bemerker også hvordan rosotogene utmerket seg ved å være så tydelig grasrotstyrt.

– Det er interessant hvordan myndighetene forsto at her måtte de også være, og meldte seg på det spontane, folkelige engasjementet, sier Botvar.

kjerstinipen@aftenposten.no

Deltakelse i ulike typer markeringer etter 22. juli

Summen av kategoriene i tabellen blir 110 % fordi en del har delatt i flere typer markeringer. Til sammen deltok 62 % av befolkningen på minst én av de måtene som er nevnt ovenfor.

Kilde: KIFO/TNS Gallup 2011

© Aftenposten grafikk

«Det er flaut å innrømme det, men 22. juli berørte meg ikke på noen måte»

Det var blant svarene som kom inn da Norsk etnologisk granskning (NEG) samlet inn tekster om opplevelser og erfaringer fra minnemarkeringene høsten 2011. Ikke alle ble berørt. Og selv blant dem som deltok, var det flere som fikk bismak i munnen av de offentlige sørgemarkeringene, selv om de fleste svarte positivt.

75 av de 329 som svarte, forteller om ulike forbehold. Noen reagerte på symbolene og formen markeringen ble gjort, andre reagerte på følelsene og sorgen som inntok det offentlige rom.

– Retter etter 22. juli var tanken at Norge sto samlet etter terrorene. Disse stemmene kom ikke frem, sier Line Grønstad, konservator ved Norsk Folkemuseum.

Hun har skrevet artikkelen «Aterterhand med minnemarkeringene. Når den offentlige sorga vert ekskluderende» i boken *Den offentlige sorgen*. Her konkluderer hun med at broparten av forbeholdene mot den offentlige sorgen, handler om bruken av symbol og symbolske rom, som kirken, under minnemarkeringene. Altså var det formen, snarere enn markeringen i seg selv, som fikk mange til å reagere, som når en kvinne i 40-årene forteller: «Jeg var negativt overasket over at hovedmarkeringen fra det offentlige Norge ble lagt til kirken. Det er ikke et nøytralt rom; skulle man ikke nettopp her vise en religiøs nøytralitet?»

– En stor gruppe opplever at minnemarkeringene i kirker ekskluderte de som ikke er religiøse. Dette gjelder særlig dem som har tatt et aktivt standpunkt, og som ikke føler seg hjemme i kirken, forteller Grønstad.

Samtidig konkluderer hun med at en annen del av forbeholdene handlet om selve følelsene, og hvordan de utfoldet seg i det offentlige rom: Hvem som sørget, når, og hvordan.

– Ikke alle mener sorgen hørte hjemme i det offentlige rom, de synes man bør håndtere sorgen selv. Dessuten reagerer flere på at ikke alle dødsfall får denne typen oppmerksomhet. Noen mener det ikke er noen stor prinsipiell forskjell på dette og for eksempel barn som dør brått i bilulykker, men statsministeren kommer ikke i begravelsen deres, illustrer Grønstad.

Et annet spørsmål er hvorvidt den offentlige sorgen gikk på bekostning av den mer private. En ung kvinne i 20-årene (født 1984) beskriver det slik: «Det var litt som at vi som mistet noen, ikke fikk lov å ha sorgen vår i fred. Det er kanskje følt å si, men jeg har venninner som var mer offentlig lei seg enn det jeg var, som ikke kjente en sjel som var rammet. Jeg kjente mange, og selv jeg hadde problem med å vise frem sorgen siden jeg «bare» hadde mistet en venn og ikke en bror, en datter eller en forelder. Det var som om alle skulle sørge så mye at vi som kanskje hadde mest grunn til det, forsvant litt i mengden. Det syntes jeg var trist og det gir meg fortsatt en litt vond følelse.»

Flere gir uttrykk for en bismak som handler om manglende autentisitet i mye av det som skjedde rundt sørgemarkeringene.

– Mange av forbeholdene handler om oppriktighet. Hvem har lov å sørge, og er det ekte sorg om man ikke kjente noen? Blant dem som forteller om en bismak, handler mye om det å ikke være tro mot egne følelser eller hvem man er som individ, oppsummerer Grønstad.

► «Til ungdommen» var vel også litt overkill å bruke som kjenningsmelodi. Det blir som å opphøre ABB til en trussel på linje med Nazi-Tyskland og aksemaktene. Det fortjener ikke den gale drittsekken. Mann, f. 1981

► Når vi hadde stått (ved høyblokken i Regjeringskvartalet) en stund, kjente jeg at nok var nok. Lurte på om vi sto der fordi vi ønsket å vise respekt, eller av sensasjonslyst. Kvinne, f. 1979

► Jeg tror kanskje for første gang i mitt liv var jeg stolt over å være norsk når jeg så hvordan folk og politikere taklet det som skjedde. Kvinne, 1964